

Таким чином, для запобігання несанкціонованого втручання в нормальну роботу електронних приладів обліку, їхнього захисту від радіочастотного випромінювання при можливому використанні споживачами електричної енергії приладів електромагнітного випромінювання потрібно захищати електронні схеми лічильників шляхом установлення ПО в екрановані металеві ввідно-розподільчі пристрої або екранувати найбільш чутливі до випромінювання елементи схеми. При конструюванні лічильників треба враховувати можливість впливу значного радіочастотного випромінювання та застосовувати в електронних лічильниках багатопшарові друківані плати, що дозволяють розмістити чутливі до випромінювання елементи схеми в середині плат, зменшуючи вплив на них випромінювання.

Викладена інформація з дослідження ПО електроенергії, на нашу думку, може бути використана при проведенні судових експертиз щодо таких об'єктів. На цей час у Харківському НДІСЕ з метою вдосконалення методичних рекомендацій проводяться подальші дослідження можливостей несанкціонованого втручання в нормальну роботу електронних приладів обліку електроенергії на базі наявного емпіричного матеріалу.

А. П. Копитько, молодший науковий співробітник Харківського НДІСЕ,
Т. А. Заніна, науковий співробітник Харківського НДІСЕ

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЗВ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ, ЗАРЕЄСТРОВАНІХ ЯК ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ

Розглянуто поняття торговельної марки. Визначено особливості проведення досліджень щодо встановлення тотожності або схожості до ступеня змішування назв лікарських засобів, зареєстрованих як торговельні марки.

Рассмотрено понятие торговой марки. Определены особенности проведения исследований по установлению тождества или сходства до степени смешения названий лекарственных средств, зарегистрированных как торговые марки.

За умови існування на ринку різноманітних лікарських засобів перед фармацевтичними компаніями постає важливе питання щодо обрання торговельної назви для новоствореного препарату. При цьому слід пам'ятати, що лікарські засоби є особливою категорією товарів, тому процес їхнього найменування має здійснюватися надзвичайно ретельно та відповідально. Це пов'язано насамперед з тим, що введення медичного працівника або споживача в оману стосовно назви та терапевтичних властивостей фар-

мацевтичного препарату може спричинити невіправну медичну помилку та заподіяти шкоду життю й здоров'ю пацієнта. Отже, компанія-виробник має приділити особливу увагу обранню назви лікарського засобу ще на етапі його створення, а для того, щоб забезпечити унікальність і неповторність обраної назви, вона може бути зареєстрована як торговельна марка.

За умови ринкових відносин у господарському обігу для ідентифікації товарів та послуг суб'єкти господарювання часто використовують знаки для товарів і послуг, які також називаються товарними знаками або торговельними марками.

Відповідно до ст. 420 ЦК України:

«1. До об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать:

... комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг); ...».

Згідно зі ст. 492 ЦК України:

«1. Торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів».

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»: «Товарний знак або знак для товарів і послуг — це позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб».¹

Отже, торговельні марки — це позначення, що індивідуалізують як товар, так і його виробника, указуючи в такий спосіб на його походження. При цьому слід зазначити, що торговельна марка не обов'язково повинна вказувати на виробника товарів (послуг) шляхом відтворення його найменування. Достатньо, аби споживач мав змогу за допомогою такої марки виокремити товари (послуги) одного виробника від однорідних товарів і послуг інших виробників.

Національна процедура експертизи заявок на видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг від їхнього подання до державної реєстрації знака регламентується Правилами складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг², що були розроблені на основі Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

¹ Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15 груд. 1993 р. № 3689-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. — 1994. — № 7. — Ст. 36.

² Див.: Про затвердження Правил складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг : наказ Держпатенту України від 28 лип. 1995 р. № 116, у редакції його наказу від 20 серп. 1997 р. № 72 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://patent.ua/...](http://patent.ua/)

Згідно зі спеціальним законодавством України як товарні знаки можуть бути зареєстровані будь-які позначення або комбінації таких позначень. Але водночас законодавство передбачає деякі обмеження щодо надання охорони позначенням як товарним знакам. Одне з таких обмежень викладено в ст. 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»:

«3. Не можуть бути зареєстровані як знаки позначення, які є тотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати зі знаками, раніше зареєстрованими чи заявленими на реєстрацію в Україні на ім'я іншої особи для однорідних товарів і послуг ...».

Відповідно до п. 4.3.2.4 Правил складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг:

«Позначення вважається тотожним з іншим позначенням, якщо воно збігається з ним у всіх елементах.

Позначення вважається схожим настільки, що його можна сплутати з іншим позначенням, якщо воно асоціюється з ним в цілому, незважаючи на окрему різницю елементів.

При перевірці позначень на тотожність і схожість необхідно:

- провести пошук тотожних або схожих позначень;
- визначити ступінь схожості заявленого позначення та виявлених при проведенні пошуку позначень;
- визначити однорідність товарів і/або послуг, для яких заявлено знак, в порівнянні з товарами і/або послугами, для яких зареєстровані або заявлені тотожні або схожі знаки, виявлені під час пошуку».

У збірнику «Основи інтелектуальної власності» також зазначено таке: «9.165. Товарні знаки можуть бути подібними один до одного більшою або меншою мірою. Товарний знак є подібним до ступеня змішування з попереднім знаком, якщо він використовується для однорідних товарів і так схожий на попередній знак, що є ймовірність уведення споживача в оману відносно походження товарів»¹.

Ці положення дійсні й у тому разі, коли знаком виступає торгова назва лікарського засобу.

Торгова назва лікарського засобу – назва, під якою лікарський засіб надходить у комерційний обіг і слугує суттєвим елементом системи забезпечення безпеки такого обігу. Ця назва повинна ідентифікувати товар (лікарський засіб) та його виробника².

Відповідно до «Правил розгляду проектів назв лікарських засобів, що подаються на державну реєстрацію в Україні» в основу загальних рекомендацій щодо складання торгових назв лікарських засобів покладено загальноприйняті в усьому світі принципи раціонального обрання назв ліків:

¹ Основи інтелектуальної власності. — К. : Ін Юре, 1999. — С. 194.

² Див.: Правила розгляду проектів назв лікарських засобів, що подаються на державну реєстрацію в Україні. — К. : Міністерство охорони здоров'я України. Державний фармакологічний центр, 2010.

— назви ліків є частиною медичної термінології й покликані допомагати фахівцям (медичним і фармацевтичним працівникам) і споживачам орієнтуватися в їхньому складі та дії;

— назви лікарських засобів різного складу й дії повинні суттєво відрізнятися за написанням і звучанням;

— не допускається використання назв, які здатні ввести в оману споживача щодо дійсного складу й дії лікарського засобу.

Ці принципи, а також основні функції торгових назв ліків визначають основні вимоги до їхнього складання:

— назва може походити від хімічного складу препарату (складатися з частин хімічної назви сполуки або поєднувати хімічну назву та профіль дії препарату);

— назва препарату не повинна містити окремих букв і цифр, якщо вони не несуть змістового навантаження й не виконують розрізняльної функції;

— у назві можна відображати групові взаємозв'язки препаратів шляхом використання загальних групових складів – стемів;

— не допускається використовувати видові назви типу «Таблетки від головного болю» та інші описові й загальнозживані позначення.

Зазначені вимоги при обранні назв ліків визначаються особливим статусом ліків серед усіх інших товарів, що обертаються на ринку.

Медичний аспект полягає в розумінні високого ризику для здоров'я й життя пацієнта, пов'язаного з можливістю помилки в назві ліків як при їх призначенні лікарем, так і при вживанні з метою самолікування. Пріоритет безпеки застосування лікарських засобів закріплено й на законодавчому рівні – Законом України «Про лікарські засоби». Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя, здоров'я та безпека є в Україні найвищою соціальною цінністю. Економічний аспект визначається конкурентними стосунками між виробниками ліків, кожен з яких хоче мати власну назву (торговельну марку) і використовувати її як інструмент індивідуалізації продукції та подальшої реклами, що сприяє просуванню свого товару на ринок.

Як лікарські препарати використовуються добре вивчені хімічні або біологічні речовини, що мають лікарську дію та отримали свої назви, – міжнародні непатентовані назви (МНН). Вони відображають хімічні й фармакологічні властивості препаратів. Ними користуються фахівці, і під цими назвами препарати ідентифікуватимуться в будь-якій країні світу. Часто МНН є хімічною назвою препарату, проте не завжди вона відображає формулу речовини. Багато з цих речовин використовуються під різними торговими назвами – це синонімічні ліки або лікарські препарати-синоніми.

Активна або діюча речовина (діючий або активний початок) – це та хімічна формула або унікальна біологічна субстанція, яка справляє фармакологічну (лікувальну) дію на організм. Діюча речовина

становить головну частину ліків і визначає їхній фармакологічний ефект. Міжнародна непатентована назва – це «ім'я» активної речовини, що входить у лікарський препарат. Воно дається при реєстрації активної речовини та говорить медико-професіоналу майже все, що необхідно знати про лікарський препарат.

Торгова назва – це «ім'я», під яким лікарський препарат продається на ринку лікарських засобів – в аптеках. Воно є торговельною маркою фірми-виробника й охороняється законодавством у сфері інтелектуальної власності. Фірма має ексклюзивне право на виробництво препарату з конкретною торговою назвою й жодна інша фармацевтична компанія не має права, не заплативши, його використовувати. Будь-який препарат має своє ім'я, під яким він відомий споживачу та яке споживач називає, запитуючи ліки в аптеці. Його ж зазвичай призначає й лікар. Однак слід розуміти, що торгова назва за своєю суттю не відображає хімічних і фармакологічних властивостей препарату.

Існують певні відмінності в дії на організм ліків-синонімів від різних виробників, але ці відмінності зазвичай не настільки істотні. Вони зумовлені передусім психологічним чинником, а в деяких випадках впливом неактивних добавок-наповнювачів – допоміжних речовин, що являють собою хімічні сполуки, які використовуються для створення об'єму, розведення діючої речовини до необхідної концентрації, додання необхідного кольору й смаку. Ці добавки найчастіше є нейтральними за своєю дією на організм хворого¹.

Перед судовими експертами при проведенні судової експертизи торговельних марок – знаків для товарів і послуг (СЕТМ) найчастіше ставиться питання про встановлення тотожності або схожості до ступеня змішування між досліджуваними торговельними марками. Розгляд цього питання потребує застосування спеціальних знань, пов'язаних з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, тому зазвичай суд призначає судову експертизу. Судові експерти (за спеціальністю 13.6 Дослідження, пов'язані з комерційними (фірмовими) найменуваннями, торговельними марками (знаками для товарів і послуг), географічними зазначеннями) для проведення дослідження використовують Правила складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг, рекомендації з питань експертизи знаків для товарів і послуг (з урахуванням особливостей національного законодавства України), прийнятих Роспатентом, методичні рекомендації деяких фахівців², Методику судово-експертного дослідження знаків для товарів

¹ Див.: Аптека [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.apteka.ua/online...> — 16.05.2011.

² Див.: *Алексеева О. Л.* Рекомендации по отдельным вопросам экспертизы заявок на товарные знаки / О. Л. Алексеева. — М. : ИНИЦ Роспатента, 2003. — 48 с.; *Грешнева Н. П.* Методические рекомендации по проверке заявленных обозначений

і послуг (торговельних марок)¹ та ін. Аналіз положень, існуючих у відомчих нормативних актах і спеціальній літературі, методичних підходів щодо експертизи знаків для товарів і послуг свідчить про певні збіги як у етапах експертних досліджень, так і в підходах стосовно оцінювання отриманих результатів. Однак вони не зовсім підходять при дослідженні назв лікарських засобів, які зареєстровані як торговельні марки. Вочевидь, що фармацевтичні назви є дуже специфічними й відповідно встановлення їхньої схожості при проведенні судових експертиз потребує адекватного підходу. Звичайна схема порівняння словесних позначень, яка базується на звуковій (фонетичній), графічній (візуальній) і змістовій (семантичній) схожості в таких випадках діє несповна.

При складанні назви лікарського засобу важливу роль відіграють морфеміка та словотвір. Повний фонетичний і семантичний аналіз назв лікарських засобів можливий тільки в комплексному дослідженні фонетики, семантики й морфеміки порівнювальних позначень. Це дасть змогу довести, що жодна з використаних у них фонем не є випадковою та кожна з фонем у своїй конкретній позиції в будові слова впливає на його семантику. Тобто, необхідно простежити взаємозв'язок фонетики, морфеміки та семантики, який укаже, чи складені назви лікарських засобів відповідно до вимог, викладених у Правилах розгляду проектів назв лікарських засобів, що подаються на державну реєстрацію в Україні, Методичних рекомендаціях з раціонального обрання назв лікарських засобів, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я та соціального розвитку РФ від 10 жовтня 2005 р., та іншій спеціальній медичній літературі², де зазначено, що лінгвістична модель назв лікарських засобів може утворюватися шляхом основоскладання, а також те, що назва може походити від хімічної назви сполуки або поєднувати хімічну назву й профіль дії препарату. При складанні назв медичних засобів, які виконують роль носіїв певної медичної та фармацевтичної інформації, важливі саме принципи формування й засоби словотворення.

Наприклад, Валокордин (Valocordin) – це слово, створене шляхом поєднання трьох словесних елементів латинського походження: посилання на призначення препарату (корд – cordis – серце), його основної діючої речовини (вал – val – ізовалеріанова кислота,

на тождество и сходство / Н. П. Грешнева, В. В. Орлова. — 2-е изд. — М. : ИНИЦ Роспатента, 1999. — 20 с.; Мельников В. М. Соотношение прав на товарный знак с правами на другие объекты интеллектуальной собственности / В. В. Мельников. — М. : ИНИЦ Роспатента, 2003. — 65 с.

¹ Див.: Методика судово-експертного дослідження знаків для товарів і послуг (торговельних марок). — К., 2009.

² Див., напр. : Дремова Н. Б. Номенклатура лекарственных средств: особенности формирования и фармацевтическая информация / Н. Б. Дремова, Р. Е. Березникова. — Курск, 2002. — 151 с.

що міститься у відомій своїми заспокійливими властивостями лікарській рослині – валеріані) та поширеного у фармацевтиці суфікса – ин; Агресин – від а (заперечення) і pressure (тиск артеріальний); Норваск – від норма й vascular (судинний); Адверзутен – від adverse (проти) і tensio (тиск крові), Но-шпа – від но (заперечення) і spa (spasm – спазм); Панадол – від pan і doleur – повне зняття болю тощо.

Ураховуючи це та дотримуючись конкретних вказівок щодо складання назв лікарських засобів, викладених у зазначених регламентуючих документах, виробники препаратів не мають змоги використовувати інші морфемні елементи при складанні назв і обирати їхню позицію в слові.

При порівнянні назв лікарських засобів, зареєстрованих як торговельні марки, завдання ускладнюється ще й тим, що досліджувані позначення зареєстровані в п'ятому класі Міжнародної класифікації товарів та послуг. Характерною особливістю близьких за складом і фармакологічними властивостями препаратів є використання в їхніх назвах спільної основи, яка вказує на належність відповідних лікарських засобів до одного виду – хімічної і/чи фармакологічної групи. Це зумовлює збіг деякої частини порівнювальних позначень.

Товарні знаки – назви лікарських засобів не розраховані на сприйняття пересічним споживачем (оскільки їхнє застосування можливе тільки за призначенням лікаря або рекомендацією фармацевта). Тому вирішення питання про схожість торгових назв певних лікарських засобів потребує застосування не тільки знань права інтелектуальної власності, а й спеціальних знань у галузях хімії, фармакології та медицини.

Ця теза наочно ілюструється прикладом судового спору стосовно подібності торгових назв препаратів на основі діючої речовини еналаприлу малеату, а саме: стосовно схожості товарних знаків «ЕНАР» і «ЕНАМ». Ці лікарські препарати, назви яких підлягали експертному дослідженню, належать до фармакотерапевтичної групи «Засоби, що діють на ренін-ангіотензивну систему. Інгібітори АПФ», а їхньою діючою речовиною є еналаприлу малеат. Таким чином, обидва досліджувані позначення створені від міжнародної непатентованої назви цієї хімічної речовини: назва препарату «ЕНАР» з перших трьох і шостої літер її МНН, а назва препарату «ЕНАМ» (англ. – «ENAM») – з перших трьох літер першого слова та першої букви другого слова модифікованої МНН еналаприлу малеату. За тим самим принципом створено й назву препарату «ЕНАЛ»: вона складається з перших трьох і останньої букви МНН в її українському або англійському написанні – «еналаприл» (enalapril). Також частина «ена» присутня в торгових назвах багатьох інших лікарських засобів на основі еналаприлу (ЕНАЗИЛ, ЕНАРЕНАЛ, ЕНАПРИЛ, ЕНАДИПІН, ЕНАФРІЛ, ЕНАЛ). Стосовно ж теорії то-

варних знаків частина «ЕНА» – це так званий «слабкий елемент» знака, що не може виконувати розрізнявальну функцію, а тому товарні знаки «ЕНАР» і «ЕНАМ» не є схожими до ступеня змішування. Таким чином, частина «ЕНА» в назвах лікарських засобів на основі еналаприлу та його похідних виконує роль стему, що покликаний допомагати фахівцям (лікарям і провізорам) орієнтуватися в розмаїтті сучасних лікарських засобів, які продовжують стрімко поповнюватися новими препаратами на основі як нових, так і добре відомих діючих речовин і їхніх комбінацій.

З огляду на специфіку та надзвичайну (життєву) важливість торгових назв лікарських засобів при проведенні судової експертизи слід застосовувати розширений підхід, а саме: при вирішенні питання про встановлення тотожності або схожості до ступеня змішування між досліджуваними торговельними марками (назвами лікарських засобів), крім фонетики, графіки та семантики слів (назв), треба досліджувати і їхню морфеміку та словотвір. Також при виконанні цього виду судових експертиз слід спиратися на законодавчі акти в галузі не тільки інтелектуальної власності, а й медицини.